

Research article

ทบทวนแนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยคลองบางพูน จังหวัดปทุมธานี

Rethinking the housing concept of low-income communities in

Klong Bang Poon, Pathum Thani province

สดานู สุขเกษม¹

Sadanu Sukkasame¹

Received: 29 October 2024 | Revised: 07 March 2025 | Accepted: 07 March 2025

<https://doi.org/10.55003/acaad.2024.274801>

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อทบทวนแนวคิดทฤษฎีเรื่องที่อยู่อาศัยโดยเน้นไปที่กระบวนการและความเชื่อมโยงของบ้านในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในตำบลบางพูน อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี โดยทำการศึกษาหมู่ที่ 4 บางพูน และหมู่ที่ 6 คลองรังสิต โดยใช้วิธีการสำรวจเก็บข้อมูลด้วยการการวาดภาพบันทึก สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ การทำแผนที่ แผนที่ และบันทึกตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ และรวบรวมข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเกิดสถาปัตยกรรม โดยปัจจัยตัวแปรที่พบ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคม รูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้งานพื้นที่ เศรษฐกิจของครัวเรือน นโยบายที่อยู่อาศัยของรัฐบาล และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่อยู่อาศัยได้สะท้อนถึงประสบการณ์ จินตนาการ และแรงบันดาลใจ ผลการศึกษาพบว่า ที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สะท้อนความคิด ความต้องการ ความปรารถนาและบทบาทของวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นภาพสะท้อนของเศรษฐกิจและนโยบายรัฐบาล ที่อยู่อาศัยจึงเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่แสดงระบบระเบียบประสบการณ์ในสถานที่ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลและโลก ผ่านทั้งรูปแบบของระเบียบทางสังคม และบทบาทของสถานที่

คำสำคัญ: แนวคิดที่อยู่อาศัย ความหมายของบ้าน ชุมชนผู้มีรายได้น้อย บางพูน

Abstract

The research objective is to rethink the concept of housing theory by focusing on the process and connectedness in low-income communities in Bang Poon Subdistrict, Pathum Thani Province by a case study of Moo 4 Bang Poon and Moo 6 Khlong Rangsit. This research employs various methodologies, including surveys, drawing, recording, interviews, photography, mapping, diagramming and recording Global Positioning System (GPS). Data analysis indicates various factors that affect architecture, including social,

¹ สาขาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

¹ Architecture program, School of Architecture, Bangkok University

ผู้สนับสนุนประสานงาน อีเมล: sadanu.s@bu.ac.th

cultural, economic, political, and environmental factors that occupants reflect on their experiences, imaginations, and aspirations. The study reveals that low-income houses are a social space that reflects ideas, needs, desires and the role of culture as well as a reflection of the economy and government policies. Therefore, the home is a space of relationships that show the system of order of experience in place, which is the connection between the individual and the world through both forms of socio-cultural order and the role of the place.

Keywords: housing concept, meaning of home, low-income community, Bang Poon

1. บทนำ

ตำบลบางขุน อำเภอบางขุน จังหวัดปทุมธานี ประกอบไปด้วย 6 หมู่ คือ หมู่ที่ 1 ตลาดบางขุน หมู่ที่ 2 คลองเปรมประชากร หมู่ที่ 3 บางแยง หมู่ที่ 4 บางขุน หมู่ที่ 5 คลองรังสิต และหมู่ที่ 6 คลองรังสิต โดยผู้วิจัยตั้งใจจะทำการศึกษาเฉพาะชุมชนผู้มีรายได้น้อยที่บุกรุกพื้นที่รัฐและเอกชนเท่านั้น โดยเน้นไปที่การศึกษารูปแบบที่ว่างภายใน และลักษณะปัจจัยตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวคิดการเกิดของที่อยู่อาศัยและความหมายของที่อยู่อาศัยในมุมมองต่าง ๆ รวมทั้งลักษณะกิจกรรมการใช้พื้นที่ของชุมชนผู้มีรายได้น้อย โดยขอบเขตของการศึกษา คือ ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนผู้มีรายได้น้อยในหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 6 ที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย และเป็นชุมชนบุกรุกที่ดินริมคลองบางขุน จำนวน 61 หลังคาเรือน

พื้นที่หมู่ 4 และ 6 ที่ทำการศึกษานั้นเป็นกลุ่มที่บุกรุกที่ดินกรมชลประทานและที่ดินสาธารณะประโยชน์ โดยพวกเขาได้เข้ามาอยู่อาศัยที่นั่นเป็นเวลานานแล้ว และมีการสร้างบ้านอยู่บนพื้นที่ริมคลองบางขุนเรียงตัวกันตามแนวคลองบางขุน จนมีลักษณะเป็นชุมชนแออัดที่อยู่ริมน้ำและบนน้ำ และเป็นสถาปัตยกรรมอันเกิดจากคนจนเมืองปทุมธานีที่เกิดขึ้นท่ามกลางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของประชากรในเมือง คลองบางขุนเป็นคลองที่เชื่อมต่อระหว่างคลองเปรมประชากรและคลองบางหลวง-เชียงราก โดยคลองได้ไหลผ่านหมู่ 4 บางขุน และหมู่ 6 คลองรังสิต ในการตั้งถิ่นฐานของพวกเขาถูกมองในแง่ลบและกำลังเผชิญกับข้อหาบุกรุกที่ดินของรัฐที่เป็นการอยู่อาศัยอย่างผิดกฎหมาย ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ได้รับการบริการด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำกัดจากรัฐ เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น ทำให้พวกเขาต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าชุมชนที่อยู่อย่างถูกกฎหมาย เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของอุปสรรคสำหรับพวกเขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม จากมุมมองเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงตั้งใจศึกษาที่อยู่อาศัยที่สร้างขึ้นด้วยมือของพวกเขา เพื่อทบทวนแนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยเมืองบางขุนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่อยู่อาศัย โดยเน้นไปที่กระบวนการเกิดขึ้นของที่อยู่อาศัยและความหมายของที่อยู่อาศัยในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในตำบลบางขุน อำเภอบางขุน จังหวัดปทุมธานี และเพื่อศึกษาลักษณะกายภาพและลักษณะพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองบางขุน

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย

โดยแนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยเป็นพื้นฐานที่เชื่อมโยงและนำไปสู่การพัฒนาและออกแบบที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ซึ่งยังคงเป็นปัญหาที่ท้าทายสำหรับเมือง โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา (Sukkasame, 2022) และจะเห็นได้ว่า ในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ใช้กระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้มีสิทธิใน

การแสดงความคิดเห็นและนำเสนอในสิ่งที่ตนเองต้องการ ทั้งชุมชนในเมืองและชนบท (Sukkasame, 2019) แนวทางนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเคารพความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้เสียในโครงการ และเพื่อการพัฒนาสุขภาวะและเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัย (Jason & Carina, 2022) โดยเฉพาะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชน เพื่อการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Sutrisno et al., 2023)

Sutrisno et al. (2023) พยายามทบทวนประเด็นข้อเท็จจริงที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย โดยเน้นการศึกษาการสร้างรูปแบบประเภทการเปลี่ยนผ่านพื้นที่ เพื่อประโยชน์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ขณะที่การกระจายอำนาจทางนโยบายสาธารณะในเขตเมืองมักจะเกี่ยวข้องกับการเมือง การคลัง และการบริหารท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Sururi et al., 2022) โดยเฉพาะการเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นผ่านการกระจายอำนาจ โดยใช้ที่อยู่อาศัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเมือง และการแก้ไขปัญหาการบริหารนโยบายที่อยู่อาศัยแบบรวมศูนย์ (Sururi, 2022)

ขณะที่ Pota (2022) ได้เสนอให้มองที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนและปรับตัวได้เมื่อเวลาเปลี่ยนไป เพื่อทำความเข้าใจกับความซับซ้อนและการสร้างอาคาร แต่ Fahey and Norris (2011) ได้โต้แย้งว่าเราควรมีการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมในทุกประเด็นเกี่ยวกับการแทรกแซงของรัฐโดยเน้นความแตกต่างระหว่างที่อยู่อาศัยในฐานะที่เป็นทุนและการให้บริการและเน้นย้ำถึงบทบาทของความเป็นเจ้าของ อย่างไรก็ตาม King (2018) กลับมีความเห็นว่าที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่แนวคิด ประสิทธิภาพของที่อยู่อาศัย และวิธีที่ผู้คนใช้ที่อยู่อาศัยมากกว่าแค่นโยบายที่อยู่อาศัย และควรเสนอแนวคิดของที่อยู่อาศัยที่แตกต่างจากนโยบายที่อยู่อาศัยของรัฐ นอกจากนี้ กฎหมายที่อยู่อาศัยไม่ได้เป็นเพียงกลไกทางเทคนิคเท่านั้น แต่ยังมีส่วนช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจ โดยเสนอแนวทางใหม่สำหรับแนวคิดทางกฎหมายในการครอบครอง

3.2 แนวคิดเรื่องบ้าน

ความหมายของคำว่าบ้านที่สมเหตุสมผลมาจากนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และปรัชญา ซึ่งมีมุมมองที่แตกต่างกัน สนับสนุนกัน และสอดคล้องกัน (Parsell, 2011) ในการศึกษาของ Sixsmith (1986) เขาค้นพบความหมายของบ้านที่แตกต่างกันถึง 20 ประการ โดยเขาได้ใช้ตรวจสอบความหมายของบ้านโดยใช้วิธีผสมผสานและการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ เพื่อเน้นย้ำถึงลักษณะส่วนบุคคลในหลากหลายมิติ เขาเชื่อว่าบ้านเป็นปรากฏการณ์หลายมิติ บ้านแต่ละหลังมีลักษณะเฉพาะและมีการผสมผสานระหว่างคุณสมบัติความหมายส่วนบุคคล และลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม Karjalainen (1993) ยืนยันว่าบ้านถูกสร้างโดยอาศัยการผสมผสานระหว่างวัตถุประสงค์ของและคุณค่าของมนุษย์ บ้านจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่อาศัยกับที่อยู่อาศัยของพวกเขา ในทำนองเดียวกัน Moore (2000) ตั้งข้อสังเกตว่าสถานที่ของบ้านหมายถึงบริบททางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม โดยการตรวจสอบแนวคิดเรื่องบ้านในสังคมตะวันตกร่วมสมัยในบริบทที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามงานวิจัยของเขายังขาดการพิจารณาความสัมพันธ์และประสิทธิภาพระหว่างผู้คนและบ้าน ในทางตรงกันข้าม Perkins and Thorns (1999) ให้เหตุผลว่าบ้านมักถูกมองในแง่ที่เป็นความคิดถึงและอุดมคติ เป็นสถานที่ ๆ รู้สึกปลอดภัยและอบอุ่น ซึ่งผู้อยู่อาศัยสามารถแสดงออกได้ถึงความเป็นปัจเจกบุคคลหรือตัวตนได้

นอกจากนี้ Dovey (1985) ได้นำเสนอบ้านที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่นำความสงบ ความซื่อสัตย์ และความหมายมาสู่ประสบการณ์ กล่าวคือ บ้านเชื่อมโยงผู้คนกับอดีต อนาคต สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และโลกทางสังคม ความเชื่อมโยงบ้านกับสภาพแวดล้อมไม่เพียงแต่เป็นปัญหาทางกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจเท่านั้น (Karjalainen, 1993) การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเป็นผลผลิตและภาพสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้คนที่อาศัยอยู่ในนั้น นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาหลายเรื่องที่สนับสนุนแนวคิดของ Dovey (1985) and Gustafson (2001) ตัวอย่างเช่น Mallett (2004) ได้กล่าวว่า พื้นที่ประโยชน์ใช้สอยของบ้านเป็นที่เก็บข้อมูลและแนวคิดทางสังคมวัฒนธรรมที่ซับซ้อน และในบางครั้งก็ขัดแย้งกันกับ

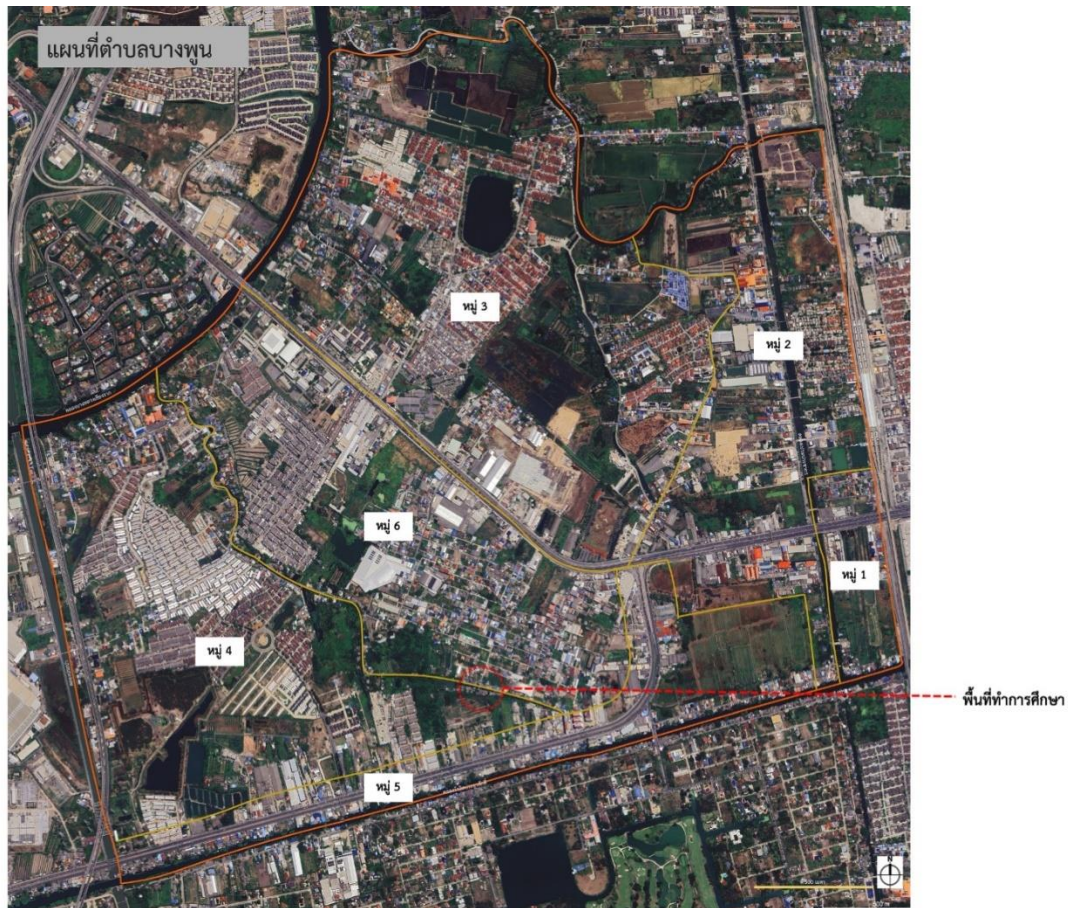
ความสัมพันธ์ของผู้คน โดยเฉพาะครอบครัวและสถานที่ พื้นที่และสิ่งของ ในขณะที่ลักษณะทางกายภาพของบ้านเอื้ออำนวย และจำกัดความสัมพันธ์รูปแบบการกระทำที่แตกต่างกัน Easthope (2004) กล่าวว่าบ้านสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นสถานที่ที่เราได้รับความผูกพันทางสังคม บ้านคือสถานที่ที่เราอาศัยอยู่ มันเป็นประสบการณ์ ความทรงจำ จินตนาการ และความทะเยอทะยาน

ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น บ้านคือความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานทางอารมณ์ และมีความหมายระหว่างผู้อยู่อาศัยกับสถานที่อยู่อาศัย เป็นผลมาจากกิจกรรมของมนุษย์ที่ให้ความหมายแก่สถานที่ ส่วนความรู้สึกรู้สึกของบ้านสามารถสัมผัสได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์ผู้อยู่อาศัยและภาพลักษณ์ของบ้าน (Heywood, 2005) เช่นเดียวกับ Dovey (1985) ที่ชี้ให้เห็นว่า บ้านเป็นความสัมพันธ์ที่มีความหมายที่มาจากประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ความหมายของบ้านยังคงเป็นการยากที่จะทำการนิยาม เนื่องจากมันมีคุณลักษณะและระดับของความหมายมากมายหลายมิติ (Kellet & Moore, 2003; Parsell & Parsell, 2012)

จะเห็นได้ว่า นักวิชาการหลายท่าน (Sutrisno et al., 2023; Pota, 2022; Fahey & Norris, 2011; King, 2018; Sixsmith, 1986; Dovey, 1985) ได้พยายามอธิบายเรื่องที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและความหมายของบ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้เรียกร้องให้มีบทวนแนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยใหม่ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคม รูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้งานพื้นที่ เศรษฐกิจของครัวเรือน นโยบายที่อยู่อาศัยของรัฐบาล และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

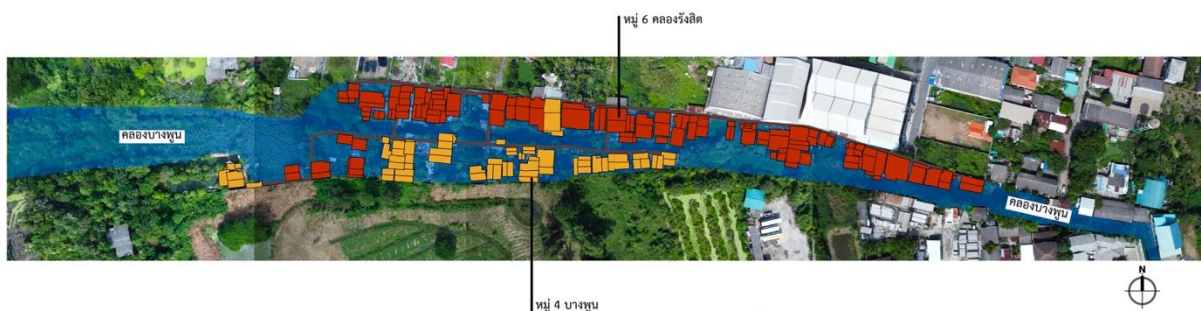
4. วิธีการวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อย 2 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 4 บางพูน และหมู่ที่ 6 คลองรังสิต โดยเก็บข้อมูลเฉพาะชุมชนผู้มีรายได้น้อยที่บุกรุกพื้นที่ดินกรมชลประทาน รวมทั้งสิ้น 61 ครัวเรือน มีการสำรวจเก็บข้อมูลด้วยการการวาดภาพบันทึก สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ การทำแผนที่ แผนที่ผังและบันทึกตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (Global Positioning System) โดยมีการกำหนดรหัสบ้านเพื่อการสำรวจและรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ เช่น B4/1-01 หมายถึง บางพูนหมู่ 4 โซนที่ 1-บ้านหลังที่ 1 เป็นต้น และรวบรวมข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเกิดสถาปัตยกรรม โดยงานวิจัยนี้เน้นไปที่การวิเคราะห์และเก็บข้อมูลตัวแปร ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคม รูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้งานพื้นที่ เศรษฐกิจของครัวเรือน นโยบายที่อยู่อาศัยของรัฐบาล และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

รูปที่ 1 แผนที่ตำบลบางปูน

Figure 1 Bang Poon subdistrict map

รูปที่ 2 แสดงตำแหน่งของชุมชนคลองบางปูนในหมู่ 4 และ หมู่ 6

Figure 2 Displays the location of Khlong Bang Poon community in Moo 4 and Moo 6.

5. ผลการวิจัย

5.1 การก่อตัวของชุมชน

แม้ว่าเมืองบางปูนจะมีการพัฒนาเป็นเมืองมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา และมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ปัญหาความยากจนและชุมชนแออัดในเมืองก็ยังคงมีอยู่และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ซึ่งชุมชนหมู่ที่ 4 บางปูน และหมู่ที่ 6 คลอง

รังสิต เป็นประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นถึงปัญหานี้ รวมทั้งในปี 2566 จากการสำรวจพบว่า ในตำบลบางขุน มีชุมชนที่บุกรุกพื้นที่รัฐ เช่น กรมเจ้าท่า กรมชลประทาน สาธารณะประโยชน์ และกรมธนารักษ์ เป็นต้น ประมาณ 400 ครัวเรือน

หากมองย้อนกลับไปยังจุดกำเนิดของชุมชนแออัดหรือชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองพูนก็มีความคล้ายคลึงกับชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองอื่น ๆ ทั่วโลก ซึ่งปัญหามาจากความยากจนในเขตเมืองที่มีอัตราการเจริญเติบโตของประชากรยากจนสูงกว่าในชนบท (UN-Habitat, 2024) ทั้งสองชุมชนมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่ริมสองฝั่งคลองบางพูน (ดังรูปที่ 2) ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันในพื้นที่เมืองบางพูนที่เพิ่มขึ้น และความล้มเหลวของนโยบายในการจัดการที่อยู่อาศัยของเมือง รวมทั้งข้อจำกัดทางความสามารถของคนจนในเมืองในการเช่าใช้ที่ดินราคาถูกเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย

เมืองบางพูนอยู่ติดกับเมืองปทุมธานี ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญของจังหวัดปทุมธานี ดังนั้น การขยายตัวของเมืองปทุมธานีจึงออกไปสู่เมืองรอบข้าง ตามการเติบโตของประชากรตามธรรมชาติ รวมทั้งมีการอพยพจากชนบทสู่เมืองมากขึ้น การอพยพของคนในชนบทเพื่อมาเข้ามาทำงานในเมือง ผู้อพยพเหล่านี้มองหาที่พักราคาถูก ชุมชนแออัดหรือการอาศัยอยู่ในที่ดินผู้อื่นเป็นตัวเลือกหนึ่ง สำหรับผู้คนที่ย้ายเข้ามาในเมือง ซึ่งพวกเขาสามารถอยู่ได้อย่างประหยัดจนกว่าพวกเขาจะสามารถตั้งตัวได้ ความยากจนบังคับให้พวกเขาต้องใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่เหล่านี้ ด้วยสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่มั่นคง จะเห็นได้ว่าผู้คนในชุมชนทั้งสองไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการอยู่อาศัย แม้ว่าจะมีการอยู่อาศัยมานานกว่า 20 ปี โดยเป็นการตั้งถิ่นฐานที่ยึดพื้นที่ริมคลองบางพูนที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมชลประทาน

รูปที่ 3 ลักษณะทางกายภาพหมู่ที่ 4 และ หมู่ 6

Figure 3 Physical characteristics of Moo 4 and Moo 6.

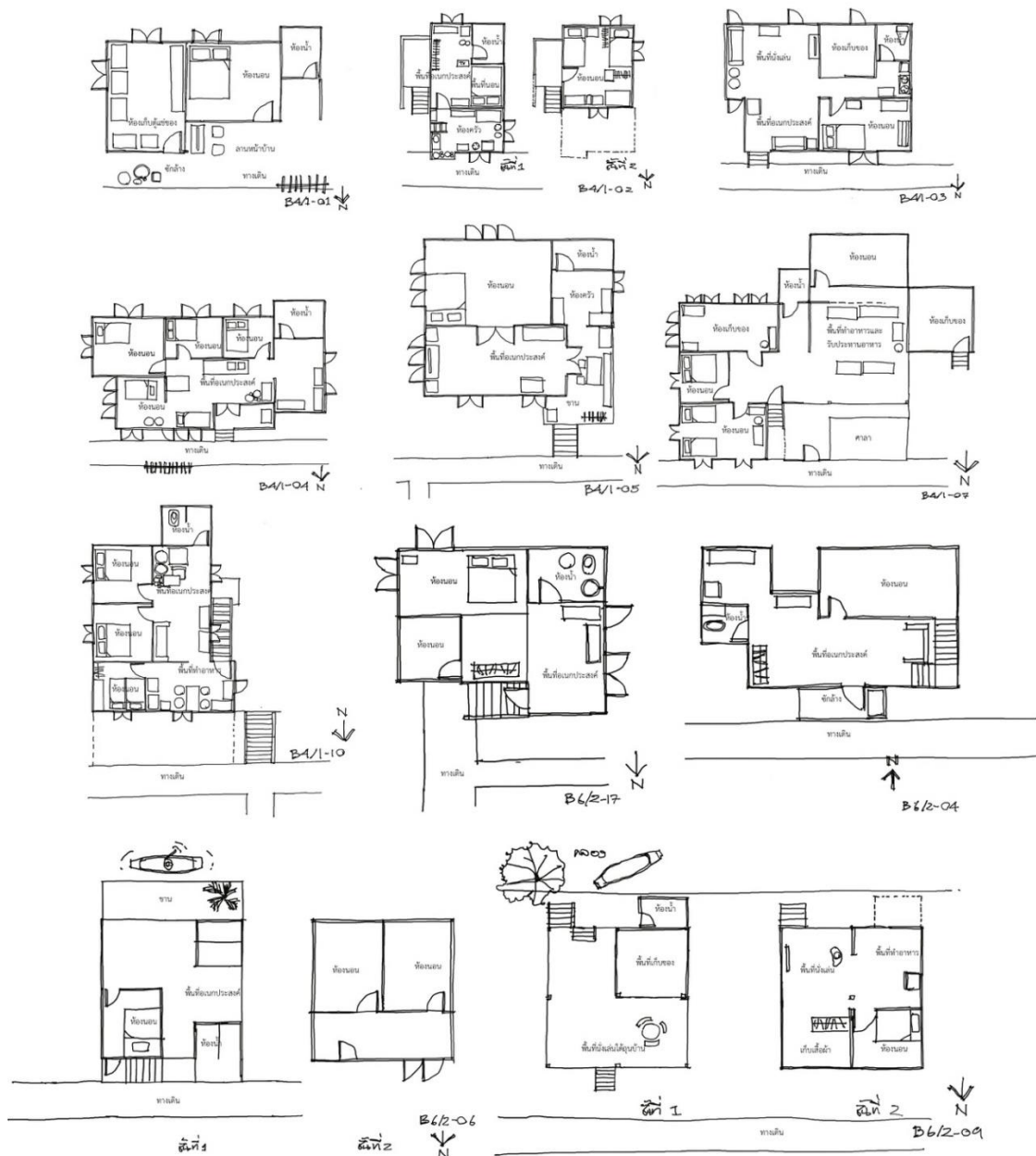
5.2 ลักษณะทางกายภาพภายนอก

จากผลการสำรวจ หมู่ที่ 4 บางพูน จำนวน 20 หลังคาเรือน และหมู่ 6 คลองรังสิต จำนวน 41 หลังคาเรือน โดยชุมชนทั้งสองได้สร้างทางเดินคอนกรีตกว้างประมาณ 1.5 เมตร ผ่านหน้าบ้านแต่ละหลังไปตามแนวคลอง และเชื่อมแต่ละบ้านเข้าหากัน หมู่ที่ 4 จะหันหน้าบ้านออกมาสู่คลอง ส่วนหมู่ที่ 6 จะหันหลังบ้านให้กับคลอง ขณะที่ระบบน้ำประปามีทั้งแบบที่มีมิเตอร์เป็นของตนเองและแบบที่ต่อพ่วงจากบ้านหลังอื่น ซึ่งระบบไฟฟ้าก็เช่นเดียวกัน ทำให้แต่ละครอบครัวมีค่าใช้จ่ายระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่อาจจะสูงกว่าชุมชนอื่นที่อยู่อย่างถูกกฎหมาย

สภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชนเป็นคลอง มีระดับน้ำมีการขึ้นลงตามฤดูกาล ในฤดูฝนของทุกปีน้ำจะขึ้นสูงถึงระดับทางเดิน ขณะที่ปัญหาขยะและน้ำเน่าเสียที่ส่งกลิ่นเหม็นเป็นปัญหาอันดับแรก ๆ ของชุมชนที่อยากแก้ไข ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

ทั้งภายในชุมชนเองและมาจากภายนอกชุมชน เนื่องจากของเสียจากครัวเรือนและน้ำเสียจากห้องน้ำถูกปล่อยลงสู่คลองโดยปราศจากการบำบัด

ขณะที่ รูปแบบบ้านส่วนใหญ่เป็นหลังคาทรงจั่ว โครงสร้างหลังคามีทั้งโครงสร้างไม้และเหล็ก มุงด้วยสังกะสีและกระเบื้อง ส่วนตัวอาคารใช้วัสดุที่หลากหลาย เช่น ผนังไม้ ผนังอิฐบล็อก และผนังที่ทำจากวัสดุเหลือใช้ต่าง ๆ หรือวัสดุที่หาได้ง่ายและวัสดุที่มีน้ำหนักเบา เช่น ป้ายโฆษณา ไม้อัด เป็นต้น บ้านเหล่านี้มีทั้งแบบที่สร้างขึ้นแบบชั่วคราวกึ่งถาวรและสร้างแบบถาวร โดยมีฐานล่างเป็นเสาไม้ธรรมชาติปักลงดิน เสาคอนกรีตสำเร็จรูป และคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของแต่ละครอบครัว และบ้านทั้งหมดยกพื้นสูงหรือเป็นบ้านเสาสูงเนื่องจากบ้านตั้งอยู่ริมคลองและอยู่ในคลองซึ่งจะประสบกับปัญหาน้ำท่วมได้ง่ายทุกปี (ดังรูปที่ 3)

รูปที่ 4 ตัวอย่างการสำรวจบ้านที่ทำการศึกษามูที่ 4 บางพูน และ มู 6 คลองรังสิต

Figure 4 An example of the houses, Moo 4 Bang Poon and Moo 6 Khlong Rangsit

5.3 การใช้พื้นที่ภายในบ้าน

ในการศึกษาพบว่าการจัดการพื้นที่ภายในบ้าน ไม่ได้มีเป็นระเบียบแบบแผน แต่เป็นการจัดพื้นที่ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งพวกเขามีการใช้พื้นที่และทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่คล้ายกัน (ดังรูปที่ 4) ดังนี้

พื้นที่นอนหรือห้องนอน ถูกแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การนอนในห้องนอนที่มีผนังกันห้องปิดมิดชิด หรือการกั้นห้องด้วยตู้เพื่อแบ่งสัดส่วนพื้นที่นอนแยกออกจากพื้นที่อื่น ๆ อย่างชัดเจน และลักษณะที่สองคือ การนอนบนพื้นที่อเนกประสงค์ของบ้าน โดยใช้พื้นที่นอนที่สามารถพับเก็บได้ เพื่อให้พื้นที่นั้นสามารถใช้งานได้หลากหลาย เนื่องจากบ้านมีพื้นที่ที่จำกัด

พื้นที่สำหรับการพักผ่อน นั่งเล่น หรือรับแขก ส่วนใหญ่พวกเขาใช้พื้นที่อเนกประสงค์หน้าบ้านหรือใช้พื้นที่ร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ซึ่งแขกส่วนใหญ่ที่มาที่เป็นคนในชุมชน จึงใช้พื้นที่ว่างบริเวณหน้าบ้าน โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการนั่งพื้น และอาจจะมีบางบ้านที่มีเก้าอี้หรือม้านั่งให้นั่ง

พื้นที่ห้องน้ำเป็นพื้นที่ที่ทุกคนที่อาศัยภายในบ้านใช้ร่วมกัน การอาบน้ำมีทั้งใช้ฝักบัวและถังน้ำตักอาบ ส่วนการใช้ส้วม มีทั้งโถสุขภัณฑ์และโถแบบนั่งราบ ขณะที่น้ำเสียและของเสียจากห้องน้ำจะไหลลงสู่บ่อพักและซึมลงใต้ดินและแม่น้ำโดยที่ไม่ได้ผ่านการบำบัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้น้ำในแม่น้ำเน่าเสีย

พื้นที่ทำอาหารหรือห้องครัว มีการจัดพื้นที่เป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกมีการจัดพื้นที่ทำอาหารอยู่ภายในบ้านเป็นรูปแบบห้องครัว ลักษณะที่สองคือ การจัดพื้นที่ทำอาหารภายนอกบ้านโดยใช้เตาถ่านหรือเตาแก๊สซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ได้ตามความต้องการ และมีการใช้พื้นที่ร่วมกันกับบ้านหลังอื่นในกรณีที่เป็นญาติกัน ขณะที่พื้นที่รับประทานอาหาร ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่อเนกประสงค์ โดยมีที่นั่งรับประทานอาหารบนพื้นและนั่งรับประทานที่โต๊ะรับประทาน

พื้นที่ซักล้างและตากผ้า ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่นอกบ้าน หรือชานบ้าน โดยมีถังน้ำและกะละมังแสดงให้เห็นถึงการใช้น้ำในพื้นที่ ส่วนการตากผ้า บ้านเกือบทุกหลังจะนำผ้ามาตากไว้ที่ริมทางเดินด้านหน้าบ้านของตนเอง

สุดท้าย พื้นที่เก็บของเป็นพื้นที่ที่ถูกจัดไว้ตามที่ว่างมุมต่าง ๆ ของบ้าน พวกเขาจะเก็บของรวมไว้กับทุกพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่นอน พื้นที่ทำอาหาร พื้นที่นั่งเล่นหรือพื้นที่อเนกประสงค์ มีทั้งแบบเก็บไว้ในตู้และชั้นวางของ และการวางซ้อนทับกันไปเรื่อย ๆ นอกจากนี้ พบว่ามีการใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพภายในบ้าน เช่น การเปิดร้านค้า การเตรียมสินค้าหรืออาหารไปขายที่ตลาด รวมถึงการใช้พื้นที่ในการเลี้ยงเด็กและดูแลผู้ป่วย

6. การอภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ

6.1 การอภิปรายผล

6.1.1 กระบวนการสร้างบ้าน

กระบวนการสร้างบ้านเป็นปัจจัยสำคัญของการไร้ที่อยู่อาศัยและกระบวนการเกิดขึ้นของบ้าน (Kellett & Moore, 2003) Stea and Turan (1990) ได้สร้างกรอบการทำงานของประเภทของความสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยและรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน โดยการเสนอ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโลก ระดับความสัมพันธ์ภายในบ้าน และระดับความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมภายในบ้านกับมิติทางสังคม

จากการสำรวจกระบวนการสร้างบ้านของชุมชนผู้มีรายได้น้อยเมืองบางพูนที่กรุงเทพฯ ที่ดินรัฐ พวกเขาพยายามที่จะแบ่งปันบรรทัดฐานและประสบการณ์ที่อยู่อาศัยในมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ บ้านยังสร้างไม่เสร็จส่วนใหญ่ยังมีการปรับปรุงและปรับตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนความทะเยอทะยานทางสังคมของผู้ที่อยู่อาศัย (Kellett & Moore, 2003)

นอกจากนี้ การดูแลบ้านและสร้างบ้านไม่ใช่การกระทำที่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุด มันจะดำเนินไปกับแต่ละเหตุการณ์สำคัญ (Dayaratne & Kellett, 2008) บ้านจะถูกขับเคลื่อนด้วยความปรารถนาซึ่งกระตุ้นและเสริมด้วยการ

เปลี่ยนแปลงจากการไร้บ้านเป็นมีบ้าน แต่ก็ยังต้องการการสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ ความหมายของบ้านจะค่อย ๆ ถูกเติมเต็มทีละเล็กละน้อยจากการปรับปรุงบ้านทีละน้อย เนื่องจากมันเป็นความรู้สึกที่พวกเขามีต่อบ้าน จะเห็นได้ว่าบ้านทั้ง 61 หลังคาเรือน มีกระบวนการสร้างบ้านคล้ายกันตามบริบทที่ตั้ง สภาพแวดล้อม และปัจจัยทางเศรษฐกิจครัวเรือน ซึ่งนำไปสู่การเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้าง ทั้งที่เป็นแบบชั่วคราว กึ่งชั่วคราว และถาวร ที่อนุญาตให้สามารถต่อเติมโครงสร้างและพื้นที่ได้ในอนาคต เพื่อรองรับการขยายตัวของครอบครัว แม้ว่าพวกเขาจะไม่มีสิทธิในที่ดินเหล่านั้นก็ตาม

6.1.2 การรองรับการเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผ่านที่อยู่อาศัย

Hodge and Beranek (2011) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นช่วงเวลาของโอกาสที่ทำให้พื้นที่ได้สะท้อนถึงทิศทางของการตีความในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ขณะที่ Makachia (2005) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงแบ่งออกเป็น 2 ประการ ประการแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นการออกแบบที่มีอยู่ซึ่งเป็นการขยายพื้นที่ การเพิ่มเติมที่ว่างด้านข้างหรือแนวดิ่ง หรือเป็นการเพิ่มหน่วยพื้นที่ เช่น ห้อง หรือทางเดิน เป็นต้น ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงถูกมองว่าเป็นการจัดการระบบการจัดการใหม่ของพื้นที่ โดยมีการย้ายตำแหน่งช่องเปิดระหว่างที่ว่าง หรือสภาพแวดล้อมภายนอก วัตถุประสงค์ของการปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยคือ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยและประสิทธิภาพการทำงานในบ้าน (Aplin et al., 2015) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงได้สะท้อนถึงมิติส่วนบุคคล มิติอาชีพ และมิติทางกายภาพ การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย และการเปลี่ยนแปลงได้สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับที่อยู่อาศัย เช่น การมีหม้อแปลงไฟฟ้า มิเตอร์น้ำประปา หรือทางเดิน เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพที่ทำให้เกิดการพัฒนาดำเนินการให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงช่วยส่งเสริมให้เกิดการวางแผนทางกายภาพของที่อยู่อาศัย ซึ่งจะเห็นได้ว่าพื้นที่อยู่อาศัยเป็นสถานที่ ๆ เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา Chiatti and Iwarsson (2014) ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมภายในบ้านเป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตที่สำคัญ สภาพแวดล้อมภายในบ้านของพวกเขามีการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะของบุคคล ที่ต้องการแก้ไขปัญหาข้อจำกัดในการทำกิจกรรมในบ้าน การขยายที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของการกลไกการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับกลุ่มของตนเองหรือคนยากจนในเมือง (Awanyo et al., 2014)

อย่างไรก็ตาม ที่อยู่อาศัยเหล่านี้ไม่เพียงแต่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น แต่ยังช่วยรองรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วย มันกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างพลวัตทางสังคม (Steenberg, 2014) เพราะเหล่านี้เป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยหรือคนจนในเมืองบางพื้นที่ ซึ่งพวกเขาทำหน้าที่เป็นพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ ให้กับสังคมเมือง เช่น กรรมกร พ่อค้า แม่ค้า คนทำความสะอาด พนักงานเก็บขยะ เป็นต้น อีกมุมหนึ่ง เมืองบางพื้นที่ขาดพวกเขาเหล่านี้ไม่ได้

6.1.3 การสร้างรายได้จากที่อยู่อาศัย

ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในตำบลบางปูน จังหวัดปทุมธานี กำลังมีจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งพวกเขาได้ขยายพื้นที่ใช้สอยของที่อยู่อาศัยบางส่วนให้เป็นพื้นที่สร้างรายได้ (Shehayeb & Kellett, 2011) ที่อยู่อาศัยจึงเป็นสถานที่ผลิตและสร้างรายได้ให้กับบางครัวเรือน โดยการสร้างพื้นที่เฉพาะให้กับกิจกรรมการผลิตเพื่อครอบครองสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย (Kellett & Tipple, 2000) เช่น การใช้พื้นที่ว่างหน้าบ้านทำเป็นร้านค้า หรือ เปิดกิจการให้บริการต่าง ๆ ที่ตนเองมีทักษะ นอกจากนี้ Gough and Kellett (2001) ได้กล่าวถึง วิสาหกิจที่บ้าน (Home-Based Enterprises (HBEs)) แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางชีวภาพที่ใกล้ชิดระหว่างที่อยู่อาศัยและที่ทำงานและบทบาททางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานของที่อยู่อาศัย Tipple (2005) สนับสนุนแนวคิดนี้ว่าการมีวิสาหกิจที่บ้านสามารถช่วยลดความเปราะบางในการดำรงชีวิตในครัวเรือนได้ เนื่องจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้มีเงินมากขึ้นสำหรับการดำรงชีวิต นอกจากนี้มันยังสนับสนุนให้เด็กบางคนสามารถมีธุรกิจหรือกิจการเล็ก ๆ ของตนเองได้หลังจากสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน Kellett and Tipple (2000) ระบุว่ารูปแบบที่อยู่อาศัยสะท้อนถึงที่อยู่อาศัยซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวางโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สถานที่ทำงานคือที่อยู่อาศัย มันเป็นการตอบสนองโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจในระดับมหภาค

6.1.4 ทบทวนแนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัย

ความหมายของบ้านเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ จินตนาการ และแรงบันดาลใจของผู้อยู่อาศัย เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการที่ลึกซึ้งในความหมายของบ้าน ในส่วนนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าบ้านสะท้อนมุมมองของชีวิตอย่างไร โดยการวิเคราะห์และอภิปรายปัจจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสังคม การใช้พื้นที่ เศรษฐกิจครอบครัว นโยบายรัฐ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บทบาทของปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้เราทบทวนความหมายของบ้านในชุมชนผู้มีรายได้น้อยได้ชัดเจนขึ้น

1) ความสัมพันธ์ทางสังคม

บ้านเป็นองค์กรพื้นที่ทางสังคมที่สะท้อนความคิด ความต้องการ และความปรารถนาของผู้อยู่อาศัย ที่ว่างภายในและภายนอกที่อยู่อาศัยได้แสดงความหมายและสื่อสารคุณสมบัติผ่านวัสดุ สี รูปร่าง ขนาดและการดูแลรักษา (Rapoport, 1982) การจัดองค์กรทางสังคมและที่ว่างภายในบ้านล้วนเป็นการกระทำของชายและหญิงที่อยู่ภายในบ้าน พวกเขาหาพื้นที่ที่แตกต่างกันในการแบ่งงานและความรับผิดชอบ นอกจากนี้ ประสบการณ์ในพื้นที่บ้านยังได้เชื่อมโยงกับการกำหนด การรักษาและสร้างอัตลักษณ์ตนเองขึ้นมาใหม่ และได้สร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของ ซึ่งพัฒนามาจากความสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยได้แสดงอัตลักษณ์และคุณค่าของกลุ่มทางสังคม เอกลักษณ์ของพื้นที่ และสภาพแวดล้อม จากการศึกษา ที่อยู่อาศัยเป็นส่วนหนึ่งความสัมพันธ์ภายในชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์ภายในชุมชนทั้งสองนั้นมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน กล่าวคือ จุดแข็งคือ ผู้คนในชุมชนทั้งสองคอยสนับสนุนซึ่งกันและกันในงานต่าง ๆ เช่น การแบ่งปันอาหารหรือการทำกิจกรรมชุมชนร่วมกัน เพราะชุมชนมีความรู้สึกเป็นครอบครัวและทุกคนกำลังเผชิญวิกฤตอยู่ในสถานะเดียวกัน ดังนั้น การรวมตัวกันเพื่อสร้างเป็นเครือข่ายทางสังคมนั้นจึงทำได้ง่าย รวมทั้งการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาน้ำและขยะ แต่ก็ยังไม่สำเร็จเท่าที่ควร นอกจากนี้ บ้านยังมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับครอบครัวที่เชื่อมโยงโดยตรงกับโครงสร้างเครือญาติ บ้านจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติ การรวมกลุ่มเครือญาติส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ ด้วย ซึ่งนำไปสู่การสร้างสรรค์พื้นที่เฉพาะของกลุ่มระหว่างบ้านของพวกเขา

ขณะที่จุดอ่อนคือ ปัญหาการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น การใช้พื้นที่ทางเดินและพื้นที่ริมคลองร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้าน เนื่องจากทางเดินเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีจำกัด นอกจากนี้ ปัญหาการทิ้งขยะและน้ำเสียลงลำคลองก็เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความตึงเครียดภายในชุมชน เพราะทำให้น้ำเน่าเสียและส่งกลิ่นเหม็นในชุมชน ซึ่งส่งผลต่อปัญหาสุขภาพจิต รวมทั้งปัญหาการเสกัญญาในชุมชนที่ส่งกลิ่นรบกวนเพื่อนบ้าน

2) รูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้พื้นที่

สถาปัตยกรรมเป็นหน่วยหนึ่งของการทำความเข้าใจบทบาทของวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายสังคมในทางปฏิบัติและเป็นตัวแทนของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม ความคล้ายคลึงกันของรูปแบบและพื้นที่บ้านในชุมชนทั้งสองแสดงถึงสภาพแวดล้อมและข้อจำกัดการใช้พื้นที่ที่ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ โดยมีลักษณะเฉพาะ เช่น ความหลากหลายของฝีมือช่างเทคนิคและรูปแบบอาคารที่ผสมผสานระหว่างวัสดุในพื้นที่ และวัสดุอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เห็นทิศทางการจัดการทางสถาปัตยกรรม

จะเห็นได้ว่า บ้านพวกเขามักมีคุณภาพที่ต่ำซึ่งสร้างจากวัสดุชั่วคราว พวกเขาสร้างบ้านของตนเองทีละเล็กละน้อยเนื่องจากความไม่แน่นอนในการอยู่อาศัยและการขาดแคลนทรัพยากร บางครอบครัวเริ่มต้นด้วยการครอบครองพื้นที่ริมคลองสาธารณะ และได้สร้างที่พักชั่วคราวโดยใช้วัสดุที่มีอยู่ ซึ่งเป็นเศษวัสดุที่ทิ้งแล้ว หรือแผ่นไม้กระดาน ป้ายโฆษณา เมื่อเวลาผ่านไป ที่อยู่อาศัยของเขาได้ขยายและปรับปรุงโดยใช้วัสดุก่อสร้าง เช่น อิฐ คอนกรีต สังกะสี กระเบื้อง ไม้ไผ่ หรือไม้ เป็นต้น หรือเป็นวัสดุที่ผู้อยู่อาศัยสามารถซื้อได้ด้วยเงินออมที่พวกเขามี

ภายในระยะเวลา 10 ปี บางครัวเรือนสามารถสร้างที่อยู่อาศัยที่ถือว่าแข็งแรงและเหมาะสมสำหรับพวกเขาได้ ขณะเดียวกัน บางครัวเรือนยังคงสภาพเดิม ด้วยเหตุผลที่ต้องการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น เพื่อให้ใกล้กับแหล่งทำมาหากิน ทำให้

ไม่มีแรงจูงใจที่จะปรับปรุงคุณภาพที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ พื้นที่ที่ได้ถูกขยายต่อเดิมออกไป เพื่อรองรับสมาชิกในครอบครัว เพื่อรองรับกิจกรรม และเพื่อลดความแออัดในที่พักอาศัย โดยมีทั้งการขยายในแนวดิ่งและแนวราบ โดยทั่วไป การก่อสร้างจะทำได้โดยสมาชิกของครัวเรือนโดยใช้ทักษะของพวกเขา และในบางครั้งพวกเขาจะอาศัยแรงงานและฝีมือจากเพื่อนบ้านเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันในชุมชนแบบเกื้อกูลกัน

ในการก่อสร้าง โดยปกติแต่ละครอบครัวจะซื้อวัสดุและเก็บวัสดุก่อสร้างไว้ในพื้นที่เรื่อย ๆ จนกว่าจะได้วัสดุที่ตนเองต้องการและมีกำลังคนเพียงพอที่จะก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้เสร็จ กระบวนการก่อสร้างบ้านนั้นค่อนข้างช้า และส่วนใหญ่แล้วบ้านจะอยู่ในสภาพที่ไม่ดี ในกระบวนการก่อสร้าง แต่ละครอบครัวจะค่อย ๆ เพิ่มเติมคุณลักษณะต่าง ๆ ให้กับบ้าน เมื่อเวลาผ่านไปบางครอบครัวสามารถสร้างบ้านที่มีขนาดใหญ่และมั่นคงถาวรด้วยวัสดุที่มีคุณภาพดีขึ้น ซึ่งก็มีจำนวนไม่มาก จากการศึกษาพบว่าความแตกต่างในลักษณะครัวเรือนนั้นสามารถอธิบายได้จากรายได้ที่สามารถจ่ายได้ ขนาดและอายุของครอบครัว เพศและอายุของหัวหน้าครอบครัว เช่น หากหัวหน้าครอบครัวเป็นเพศชายและมีการงานที่สร้างรายได้ที่สม่ำเสมอ ครัวเรือนนั้นจะมีรายได้ที่สามารถจ่ายเพื่อปรับปรุงบ้านของตนเองได้ตามความเหมาะสม หรือสามารถสร้างห้องเพิ่มเติมให้กับครอบครัวได้ ส่วนครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้สูงอายุหรือเป็นผู้หญิงมักจะมีรายได้ไม่สูงและไม่สม่ำเสมอทำให้สภาพที่อยู่อาศัยของพวกเขาที่ยังคงแย่

ขณะที่ การใช้พื้นที่ภายในที่อยู่อาศัยสะท้อนถึงมาตรฐานและบรรทัดฐาน กลุ่มต่าง ๆ อาจยังคงใช้พื้นที่แตกต่างกัน แม้ว่าการใช้พื้นที่ตามจริงจะสอดคล้องกับความคาดหวัง บรรทัดฐาน มาตรฐาน และกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกหลานของประชากรเดิม รูปแบบการใช้ชีวิตเป็นมากกว่าระบบกิจกรรม ที่สะท้อนทั้งพื้นที่ภายนอกและภายในบ้าน ความแตกต่างของที่ว่างภายใน รูปแบบภายนอก และการใช้วัสดุ ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่และความหมายของสภาพแวดล้อม ที่สร้างขึ้นซึ่งสื่อสารถึงสถานะทางสังคมที่แสดงถึงความไม่แน่นอน กังวล หรือชั่วคราว

3) เศรษฐกิจครัวเรือน

ผู้มีรายได้น้อยเมืองบางพุนหันไปหาที่อยู่อาศัยแบบไม่เป็นทางการเนื่องจากไม่สามารถซื้อบ้านหรือเช่าบ้านในภาคส่วนอย่างเป็นทางการได้ ความไม่สอดคล้องกันระหว่างอุปสงค์และอุปทานที่เป็นผลมาจากรายได้ครัวเรือนที่ต่ำ และที่อยู่อาศัยมีราคาสูง จากการสำรวจรายได้เฉลี่ยครัวเรือนของชุมชนทั้งสองอยู่ที่ประมาณ 10,000-20,000 บาทต่อเดือน จากรายได้ครัวเรือนที่ต่ำและไม่มั่นคงทำให้พวกเขาต้องระมัดระวังในเรื่องการจัดการเงิน โดยใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น และหวังที่จะได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ บ้านจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเริ่มต้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น เปิดร้านขายของ ขายอาหารตามสั่ง หรือการผลิตสินค้าเพื่อนำไปขายยังตลาด นอกจากนี้บ้านยังเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดและสร้างเครือข่ายที่คอยสนับสนุนในเรื่องเศรษฐกิจ เราจะพบเห็นบ่อย ๆ ที่ในช่วงเย็นหรือหลังจากเสร็จจากการขายของที่ตลาด ชาวบ้านมักจะมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเรื่องการค้าขายของตนเองกับเพื่อนบ้านที่ทางเดิน

ขณะที่ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต และด้วยเหตุนี้ การเลือกตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่อาศัยจึงต้องสอดคล้องกับตำแหน่งที่ตั้งของที่ทำงานหารายได้ นอกจากนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่า ความรวยหรือจนสามารถถูกแสดงออกผ่านรูปแบบและวัสดุก่อสร้างและองค์ประกอบกึ่งถาวรอื่น ๆ เช่น จานดาวเทียม รถจักรยานยนต์ เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น เหล่านี้เป็น การสื่อสารถึงสถานะทางสังคม ในแง่นี้ เศรษฐกิจครัวเรือนยังสะท้อนถึงข้อจำกัดของกระบวนการก่อสร้างในการสร้างรูปแบบพื้นที่ที่ซึ่งพวกเขาสามารถจ่ายได้ ลักษณะทางการเงินที่ต้องประหยัด ทำให้พวกเขารวมตัวกันเพื่อคิดกระบวนการก่อสร้าง และมีตัวเลือกไม่มาก ความสามารถในการจ่ายกลายเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างที่อยู่อาศัยราคาประหยัด และกำหนดความสามารถในการซื้อวัสดุดังกล่าว

4) นโยบายที่อยู่อาศัย

ชุมชนทั้งสองคือ ภาพสะท้อนของนโยบายรัฐบาลมีส่วนทำให้เกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานโดยผิดกฎหมายบนพื้นที่ดินรัฐ โดยแต่ละครอบครัวมีประสบการณ์ร่วมกับความหวาดกลัว และความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านใหม่บนที่ดิน

ที่ตนเองไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ครอบครองได้สร้างประสบการณ์ความรู้สึกรออยู่อาศัยแบบชั่วคราวกึ่งถาวร ทั้งสองชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดินกรมชลประทานมาอย่างยาวนาน และพวกเขายังเชื่อว่า พวกเขาสามารถอาศัยอยู่บนพื้นที่ดินเหล่านั้นได้อีกนาน จนกว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะมาไล่ให้ออกจากพื้นที่ และรัฐสามารถหาที่ดินมารองรับการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ให้พวกเขาได้ ในทางกลับกัน ที่อยู่อาศัยเหล่านี้ก็มีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของนโยบายเรื่องที่อยู่อาศัยและประสิทธิภาพในการพัฒนาเมืองของรัฐบาล

นโยบายการจัดการที่อยู่อาศัยที่ไม่ยังครอบคลุมถึงทุกชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มครอบครัวที่มีรายได้ต่ำมากและชุมชนริมคลองในเมืองบางขุนที่มีอยู่จำนวนมาก รวมถึงนโยบายการจัดการที่ดินรัฐสำหรับรองรับการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย ซึ่งที่ดินรัฐที่อยู่ในเขตเมืองบางขุนนั้นหาได้ยาก ขณะที่ที่ดินเอกชนก็มีราคาสูง ส่งผลให้ต้นทุนในการพัฒนาที่อยู่อาศัยมีราคาที่สูงขึ้นตามมา การปรับปรุงที่อยู่อาศัยโดยภาครัฐจึงทำได้แค่การมุ่งเน้นไปที่การจัดหาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การทำทางเดิน การเดินท่อประปา และการจัดหาไฟฟ้าชั่วคราว เป็นต้น รวมถึงการผ่อนปรนกฎระเบียบที่ดินโดยกรมชลประทานให้อยู่อาศัยชั่วคราว ขณะที่ในปี 2566 ชุมชนทั้งสองได้มีการทำงานร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และเทศบาลตำบลบางขุน เพื่อร่วมกันพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนผู้มีรายได้น้อยในตำบลบางขุน ซึ่งชุมชนทั้งสองก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ แต่การศึกษาก็คพบว่า ปัจจัยรายได้และความเชื่อมั่นต่อรัฐยังเป็นส่วนสำคัญที่ชาวบ้านจะตัดสินใจเข้าร่วมโครงการอย่างไรก็ตาม แนวคิดพื้นฐานในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับพวกเขายังเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นไปได้

5) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ที่อยู่อาศัยสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เช่น สภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และทรัพยากรทางกายภาพ (Altman & Chemers, 1986) ทุกชุมชนพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีจำกัดหลายประการ เช่น ชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองบางขุน คลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองบางหลวง เป็นต้น เหล่านี้ต้องสร้างบ้านบนเงื่อนไขทางกายภาพที่ท้าทาย เนื่องจากชุมชนทั้งสองครอบครองที่ดินริมคลองบางขุนซึ่งไม่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐาน ทำให้เกิดความเสียดังกล่าว น้ำท่วม และเมื่อประกอบกับกิจกรรมการก่อสร้างที่เพิ่มขึ้นที่ไม่เหมาะสม เช่น การก่อสร้างที่รูก่อสร้างปิดทางน้ำ หรือการไม่ได้บำบัดน้ำเสียจากครัวเรือนก่อนปล่อยลงสู่คลอง เหล่านี้ส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการที่ทำให้คุณภาพชีวิตของพวกเขาแย่ลงไปอีก

อย่างไรก็ตาม โดยรูปร่างและทิศทางการเกิดขึ้นของชุมชนจะเป็นไปตามทิศทางของลำคลอง ขณะที่พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมคือ พื้นที่ทางเดินที่เชื่อมต่อกับบ้านเข้าหากัน บ้านของพวกเขาได้รับการปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่จำกัด โดยเฉพาะการเลือกใช้วัสดุก่อสร้างให้เข้ากับเงื่อนไขของพื้นที่ ทั้งนี้วัสดุก่อสร้างได้แสดงคุณค่าและความสัมพันธ์กับที่อยู่อาศัยอย่างแนบแน่น รวมทั้งแสดงถึงความรู้สึกของชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบบ้านสังกะสีวัสดุเหลือใช้ และยกพื้นสูง กลายเป็นบรรทัดฐานเบื้องต้นของการสร้างบ้านในชุมชนทั้งสอง

6.2 สรุปผล

ชุมชนบางขุนและชุมชนคลองรังสิตส่วนใหญ่ล้วนสร้างที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง ที่อยู่อาศัยจึงกลายเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของพวกเขาที่แสดงตัวตนของสังคมและวัฒนธรรม บทความนี้ได้พยายามนำเสนอความหมายของที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยเมืองบางขุน โดยการศึกษาชุมชนบางขุนและชุมชนคลองรังสิต ซึ่งที่อยู่อาศัยของพวกเขาคือประสบการณ์ทางสังคมที่ถูกบีบรัดด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจและนโยบายรัฐที่ส่งผลต่อการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ งานวิจัยนี้สามารถทำให้เราเข้าใจและเชื่อมโยงมุมมองต่าง ๆ เข้ากับมิติที่อยู่อาศัย ซึ่งจะเห็นได้ว่า การออกแบบผังบ้านและการจัดวางเครื่องเรือนในชุมชนนั้นจะสัมพันธ์กับลักษณะทางพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย โดยมีการวางผังที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่นอน และมีพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น พื้นที่เอนกประสงค์ พื้นที่ทานอาหาร เป็นต้น โดยจะนิยมใช้เครื่องเรือนที่เป็นแบบลอยตัว เคลื่อนย้ายง่าย น้ำหนักเบา ถอดประกอบง่าย เช่น ชั้นวางของ โต๊ะ และตู้ เป็นต้น เพื่อใช้กันแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนั้น การจัดการพื้นที่จึงไม่มีแบบแผนและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา รวมทั้งมีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมทับ

ซ้อนกันในแต่ละช่วงเวลา เช่น ในช่วงเวลากลางวันเป็นพื้นที่ที่นั่งเล่น รับแขก หรือกินข้าว และในช่วงเวลากลางคืนพื้นที่เดียวกันได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่นอน มีการใช้พื้นที่แบบยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้เสมือนขึ้นอยู่กับกิจกรรม ช่วงเวลา และการเพิ่มหรือลดของจำนวนสมาชิกในครอบครัว จะเห็นได้ว่าบ้านเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่แสดงระบบระเบียบและประสบการณ์ในสถานที่ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลและโลก ผ่านรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรม รูปแบบการใช้พื้นที่ เศรษฐกิจครัวเรือน นโยบายรัฐ และสภาพแวดล้อมกายภาพ

6.3 ข้อเสนอแนะ

ในตำบลบางปูน อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี จากการสำรวจพบว่าผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในที่ดินรัฐอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยเฉพาะอาศัยอยู่ตึกพื้นที่ริมคลองต่าง ๆ ประมาณ 400 ครอบครัวยุคนี้เป็นส่วนหนึ่งในการพยายามวิเคราะห์ลักษณะการอยู่อาศัยของชุมชนเหล่านี้ เพื่อเป็นฐานในการนำไปพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในตำบลบางปูนในอนาคต ข้อจำกัดของการศึกษาที่พบคือ การสำรวจที่ยังเข้าไม่ถึงครบทุกหลังคาเรือนเนื่องจากชาวบ้านบางส่วนทำงานทุกวันทำให้ผู้วิจัยขาดการเข้าถึงข้อมูลบางส่วน การศึกษาต่อไปจะเป็นการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาและออกแบบที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในตำบลบางปูน

เอกสารอ้างอิง

- Aplin, T., De Jonge, D., & Gustafsson, L. (2015). Understanding home modifications impact on clients and their family's experience of home: A qualitative study. *Australian Occupational Therapy Journal*, 62(2), 123–131. <https://doi.org/10.1111/1440-1630.12156>
- Altman, I., & Chemers, M. (1986). *Culture and environment*. Cambridge University Press.
- Awanyo, L., McCarron, M., & Morgan Attua, E. (2014). Affordable housing options for all in a context of developing capitalism: can housing transformations play a role in the Greater Accra Region, Ghana?. *African Geographical Review*, 35(1), 35–52. <https://doi.org/10.1080/19376812.2014.943774>
- Chiatti, C., & Iwarsson, S. (2014). Evaluation of housing adaptation interventions: integrating the economic perspective into occupational therapy practice. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 21(5), 323–333. <https://doi.org/10.3109/11038128.2014.900109>
- Dayaratne, R., & Kellett, P. (2008). Housing and home-making in low-income urban settlements: Sri Lanka and Colombia. *Journal of Housing and the Built Environment*, 23(1), 53–70. <https://doi.org/10.1007/s10901-007-9099-0>
- Dovey, K. (1985). Home and homelessness. In I. Altman & C. M. Werner (Eds.), *Home Environments: Human Behavior and Environment* (pp. 33–64). Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2266-3_2
- Easthope, H. (2004). A place called home. *Housing, Theory and Society*, 21(3), 128–138. <https://doi.org/10.1080/14036090410021360>
- Fahey, T., & Norris, M. (2011). Housing in the welfare state: rethinking the conceptual foundations of comparative housing policy analysis. *International Journal of Housing Policy*, 11, 439–452. <https://doi.org/10.1080/14616718.2011.626606>
- Gough, K., & Kellett, P. (2001). Housing consolidation and home-based income generation. *Cities*, 18(4), 235–247. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(01\)00016-6](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(01)00016-6)

- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, 21(1), 5–16. <https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0185>.
- Heywood, F. (2005). Adaptation: altering the house to restore the home. *Housing Studies*, 20(4), 531–547. <https://doi.org/10.1080/02673030500114409>
- Hodge, C. J., & Beranek, C. M. (2011). Dwelling: transforming narratives at historic house museums. *International Journal of Heritage Studies*, 17(2), 97–101. <https://doi.org/10.1080/13527258.2011.541063>
- Jason, A., & Carina, N. (2022). Perancangan rumah susun hijau di cengkareng dengan pendekatan rethinking typology dan transprogramming. *Jurnal Sains, Teknologi, Urban, Perancangan, Arsitektur (Stupa)*, 4(1), 73-86. <https://doi.org/10.24912/stupa.v4i1.16973>
- Karjalainen, P. T. (1993). House, home and the place of dwelling. *Scandinavian Housing and Planning Research*, 10(2), 65–74. <https://doi.org/10.1080/02815739308730324>
- Kellett, P., & Moore, J. (2003). Routes to home: homelessness and home-making in contrasting societies. *Habitat International*, 27(1), 123–141. [https://doi.org/10.1016/s0197-3975\(02\)00039-5](https://doi.org/10.1016/s0197-3975(02)00039-5)
- Kellett, P., & Tipple, A. (2000). The home as workplace: a study of income-generating activities within the domestic setting. *Environment and Urbanization*, 12(1), 203–213. <https://doi.org/10.1177/09562478000120011>
- King, P. (2018). Thinking on housing. *Housing, Theory and Society*, 35, 228 - 230. <https://doi.org/10.1080/14036096.2017.1366935>
- Makachia, P. A. (2005). Influence of house form on dweller-initiated transformation in urban housing. *International Journal for Housing Science and Its Applications*, 30–31(1), 33–44.
- Mallett, S. (2004). Understanding home: a critical review of the literature. *Sociological Review*, 52(1), 62–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2004.00442.x>
- Moore, J. (2000). Placing home in context. *Journal of Environmental Psychology*, 20(3), 207–217. <https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0178>
- Parsell, C. (2011). Home is where the house is: the meaning of home for people sleeping rough. *Housing Studies*, 27(2), 159–173. <https://doi.org/10.1080/02673037.2012.632621>
- Parsell, C., & Parsell, M. (2012). Homelessness as a choice. *Housing, Theory and Society*, 29(4), 420–434. <https://doi.org/10.1080/14036096.2012.667834>
- Perkins, H. C., & Thorns, D. C. (1999). House and home and their interaction with changes in New Zealand's urban system households and family structure. *Housing, theory and society*, 16(3), 124–135. <https://doi.org/10.1080/14036099950149983>
- Pota, G. (2022). Rethinking housing as an adaptive system. *TECHNE - Journal of Technology for Architecture and Environment*, (23), 178–186. <https://doi.org/10.36253/techne-12149>
- Rapoport, A. (1982). *The meaning of the built environment: a nonverbal communication approach*. Sage Publications.

- Shehayeb, D., & Kellett, P. (2011). Towards affordability: maximising use value in low-income housing. *Open House International*, 36(3), 85–96. <https://doi.org/10.1108/OHI-03-2011-B0009>
- Sixsmith, J. (1986). The meaning of home: an exploratory study of environmental experience. *Journal of Environmental Psychology*, 6(4), 281–298. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(86\)80002-0](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(86)80002-0)
- Stea, D., & Turan, M. (1990). A statement on placemaking. In Turan, M. *Vernacular architecture: paradigms of environmental response*. Brookfield, Vt., USA: Avebury, 102–121.
- Steenberg, R. (2014). Transforming houses - the changing concept of the house in Kashgar. *Internationales Asien forum, International Quarterly for Asian Studies*, 45(1–2), 171–191. <https://doi.org/10.11588/iaf.2014.45.3983>
- Sukkasame, S. (2019). Collaborative community design processes in rural and urban settlements in thailand. *Nakhara: Journal of Environmental Design and Planning*, 17, 71–80. <https://doi.org/10.54028/NJ2019177180>
- Sukkasame, S. (2022). Affordable housing for low-income community in Thailand: the challenges of the improvement of the quality of life. *Proceedings of the International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism-ICCAUA*, 5(1), 766–772. <https://doi.org/10.38027/ICCAUA2022EN0032>
- Sururi, A. (2022). Decentralization of housing policy for low-income communities in urban areas: an analysis of political, fiscal and, administrative policy. *Jurnal Pengembangan Kota*, 10(1), 10-22. <https://doi.org/10.14710/jpk.10.1.10-22>
- Sururi, A., Rusli, B., Widianingsih, I., & Ismanto, S.U. (2022). Housing policy for low-income communities in indonesia and its reforms: an overview. *Public Policy and Administration*, 21(1), 158-174. <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.21.1.30151>
- Sutrisno, Asmal, I. J., Radja, A. M., & Yahya, M. Y. (2023). The problem of cheap housing development for low-income communities in urban; transformation of the transitional space and review for further research positions. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(2), e556. <https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i2.556>
- Tipple, G. (2005). Housing and urban vulnerability in rapidly-developing cities. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 13(2), 66–75. <https://doi.org/10.2148/benv.32.4.387>
- UN-Habitat. (2024). *World cities report 2024*. United Nations Human Settlements Programme. <https://doi.org/10.18356/9789211065602>